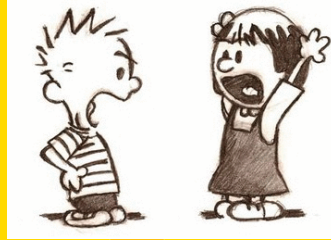

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Akateeminen vapaus työhyvinvointikysymyksenä

Niina Mäntylä, professori, varadekaani
Johtamisen akateeminen yksikkö

Akateeminen vapaus

EU:n perusoikeuskirjassa
(13 art.): Taiteen ja
tieteellisen tutkimuksen
vapaus turvataan.
Akateemista vapautta
kunnioitetaan. Commission v.
Hungary C-66/18

Jaetaan tyypillisesti yksilölliseen
(esim. sananvapaus);
yhteisölliseen (itsehallinto ja
oikeus osallistua) ja
institutionaaliseen
(yliopistoautonomia)

1) Opetuksen vapaus 2)
oikeus valita tutkimusaiheet
ja menetelmät, julkaisemisen
vapaus 3) vapaus suhteessa
organisaatioon, esim. oikeus
Ilmaista mielipiteensä ja
mahdollisuus osallistua

Perustuslaki 16.3 §: Tieteen,
taiteen ja ylimmän opetuksen
vapaus on turvattu. Ja 123 §
Yliopistoilla on itsehallinto sen
mukaan kuin lailla tarkemmin
säädetään

Myös Euroopan
ihmisoikeussopimus turvaa
erityisesti sananvapautta, eli
akateemisen vapauden
yksilöllistä ulottuvuutta (10
art.)

Suomen perustuslaissa
myös sananvapaus turvattu
erillisenä oikeutena (12 §),
osittain turvaa samaa kuin
tieteen vapaus

Ja käytännössä?

Euroopan Unionin tasolla on selvitetty akateemisen vapauden toteutumista käytännössä

Neljä tekijää nostettu tärkeimmäksi, institutionaalinen autonomia, itsehallinto, henkilöstön työsuhteturva ja taloudelliset olosuhteet

Useimmiten tilanne ei ole käytännössä niin hyvä, kuin näyttää lainsäädännön valossa, näin myös Suomessa

Mikä akateemista vapautta uhkaa?

Työsuhdeturva

- Miksi työsuhdeturva on tärkeää akateemisen vapauden näkökulmasta?
- Määräaikaiset työsuhteet: Suomi 60 %, Norja 12,8 % ja Ruotsi 27 %
- perusteltu syy ja kielletty jos tarve pysyvää T 2020:116 and TT 2020:117
- Tenure track tehtävät, ulkopuolisten lausuntojen merkitys ja päätöksentekoprosessi olennaisia akateemisen vapauden näkökulmasta
- Eri tasot: määräaikainen vai toistaiseksi voimassaoleva? Oikeuskäytännön valossa tietyin ehdoin määräaikaiset tasot mahdollisia*
- Irtisanomiset mahdollisia myös tuotannollisilla ja taloudellisilla syillä, Ruotsissa ja Norjassa ei vastaavia tapauksia kuin Suomen KKO 2023:1.
- Yliopistolaki 32 §:Työnantaja ei saa menetellä työsuhhteessa tavalla, joka voi vaarantaa tutkimuksen, taiteen tai opetuksen vapautta. Yliopiston tutkimus- ja opetushenkilöstöön kuuluvan työntekijän työsopimusta ei saa irtisanoa tai purkaa perusteella, johon vetoaminen loukkaisi tutkimuksen, taiteen tai opetuksen vapautta.

*TT 2023:32; C-326/19 MIUR and others, ECLI:EU:C:2021:438 para. 69; C-40/20 and C-173/20 Presidenza del Consiglio dei Ministri and others, ECLI:EU:C:2022:985, para. 65

Rahoitus ja managerialismi

- Suomessa managerialismilla selvästi voimakkaampi rooli yliopistohallinnossa kuin Ruotsissa ja Norjassa
- Ministeriön rahoitus tulosperusteista (Suomi 70 %, Norja 30 % ja Ruotsi 20 %). Vaikuttaa autonomiaan.
- Sensitiivisiin teemoihin voidaan kohdistaa rajoituksia rahoituksen ja henkilövalintojen kautta
- Kasautuvien etujen logiikka ja tieteenalojen erot resurssikilpailussa
- Perustutkimuksen tulevaisuus huolestuttaa tutkijoita, koska sen hyöty yhteiskunnalle ei ole välitöntä
- yliopistodemokratia ja osallisuus on yksi tasapainottava tekijä
- Johtamiskulttuuri?

Sananvapautta ja somemyrskyjä?

- ”Itsesensuuriin törmää, tutkijat eivät uskalla tai halua tulla julkiseen keskusteluun tietyistä aiheista, koska somessa jylläävät voimat hirvittävät. Ei halua joutua maalitauluksi”
  - Työhyvinvoinnin ja työturvallisuuden näkökulmasta työnantajan tehtävä tukea tutkijoita näissä tilanteissa
- Riskien kartoitus, mistä tuki ja miten laittoman uhkauksen tilanteessa toimitaan. Työntekijöiden yksityisyyden suoja. Organisaation julkinen tuki.

This Photo by Unknown Author is licensed under [CC BY-SA-NC](#)

Kiitos!

- Mäntylä, N. Hack, M. & Wenander, H (2025). The legal position of academic staff in a changing university landscape: A comparative analysis of Finland, Norway, and Sweden. *Retfaerd* 4/2024.
- Mäntylä, N., Autioniemi, J. & Kosonen, J. (2023). Academic Freedom and the Rule of Law. *Scandinavian Studies in Law* 69, 393-420. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/15925/Osuva_M%C3%A4ntyl%C3%A4_Autioniemi_Kosonen_2023.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kosonen Jonna (2023). Koulutuksen järjestämisautonomia. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/29101/urn_isbn_978-952-61-4773-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Mäntylä, N., Autioniemi, J., Kosonen, J., Partinen, H. & Pernaa, H-K. (2022) Hallinnon tutkimuksen vapaus poliittisen ja hallinnollisen ohjauksen näkökulmasta. Kirjassa: Hallinnon tutkimuksen tulevaisuus. Vastapaino.